

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ПІДГОТОВЦІ УЧНІВ ДО ФЕРМЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У даній статті розкривається структура, зміст та методи формування професійних компетенцій, якими, на думку автора, повинні оволодіти майбутні фермери на основі компетентнісного підходу до їх підготовки.

Ключові слова: *компетенції фермера, структура фермерських компетенцій, методи їх ефективного формування.*

Koliada A.M.

COMPETENCE APPROACH TO PUPILS' PREPARATION FOR FARMER ACTIVITY

This article opens structure, sense and methods of professional competences formation which in author's opinion should poses future farmers on the basis of the competences approach to their preparation.

Key words: *farmer's competences, farmer's competences structure, methods of their effective formation.*

Сільське господарство нашої країни не може повноцінно розвиватися без компетентних фермерів. Проте, продуктивність праці в сучасному сільськогосподарському виробництві, як і будь-якому іншому, зростає досить швидкими темпами. В результаті фермер, який вважається компетентним на даний момент, не зможе конкурувати на ринку праці вже через декілька років, якщо він постійно не оновлює свої знання. Тому, підготовка майбутніх фермерів в межах сільських загальноосвітніх навчальних закладів повинна передбачати формування в учнів життєво важливих компетентностей, що дають людині можливість орієнтуватися в сучасному суспільстві, формують здатність особистості швидко реагувати на запити часу, а, відповідно, підтримувати свою конкурентоспроможність.

В зв'язку з цим, підготовка учнів сільських шкіл до фермерської діяльності повинна здійснюватися в межах принципово нової особистісно-орієнтованої системи навчання, основною метою якої є розвиток життєзабезпечуючих якостей кожного учня. В рамках цієї системи необхідно зробити перехід від знаннєвого підходу в навчанні до компетентнісного,

оскільки на даному етапі накопичувальна система знань не задовольняє вимог сьогодення. Іншими словами, школа не встигає дати знання, а вони вже виявляються застарілими. Тож, застосування компетентнісного підходу є альтернативою в підготовці майбутніх фермерів.

У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях приділяється значна увага обговоренню та дослідженню компетентнісного підходу: О.В. Овчарук (про розвиток компетентнісного підходу з точки зору міжнародної спільноти та перспективи його впровадження у вітчизняний зміст освіти); О.І. Пометун (про реалізацію компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн та його запровадження в українській освіті); О.І. Локшина (про моніторинг рівнів досягнень компетентностей); О.Я. Савченко (про ключову компетентність – уміння вчитися); Н.М. Бібік (про рефлексивний аналіз застосування компетентнісного підходу); С.Е. Трубачева (про умови реалізації компетентнісного підходу в навчальному процесі); Л.І. Паращенко (про практичні підходи до формування ключових компетентностей у старшокласників) [3]. Реалізацією компетентнісного підходу у практиці шкільних дисциплін займаються: С.Е. Трубачева (природничі); О.І. Пометун, Г.О. Фрейман (суспільствознавчі) [3]. Загальні питання технологічної компетентності досліджуються Г.В. Пічугиною, С.М. Приймою О.Г. Сущенко, О.О.Харченко та ін.

Компетентнісний підхід у підготовці старшокласників сільських шкіл до фермерської діяльності повинен бути орієнтований на результат освіти, який виражається у формі компетенцій. Він дозволить забезпечити загальносистемне зрушення системи допрофесійної підготовки учнів у бік запитів сучасного суспільства і ринкової економіки: адаптувати випускників до умов наростаючого динамізму і невизначеності на ринку праці; формувати уміння творчо мислити; діяти з урахуванням різних альтернатив; знаходити шляхи ефективного ведення сільськогосподарської діяльності; ухвалювати рішення; генерувати ідеї та ін. На перший план виходить не накопичення учнем певної кількості інформації, а уміння вирішувати проблеми, що виникають в різних

ситуаціях: при виборі професії і оцінюванні своєї готовності до виконання функцій фермера, який адекватно орієнтується на ринку праці; у пізнанні й поясненні процесів та явищ, з якими фахівець зустрічається під час ведення фермерської діяльності; при освоєнні сучасної техніки і технологій; у взаєминах з людьми та вирішенні економічних питань, при оцінюванні власних можливостей; у практичному житті при виконанні соціальних ролей; у правових нормах і адміністративних структурах, споживчих та виробничих оцінках.

До базових компетенцій сучасного фермера ми відносимо: теоретично-прогностичну, економіко-правову, технологічно-виробничу, організаційно-управлінську.

Теоретично-прогностична передбачає:

- використання теоретичних знань з основ фермерського господарства, технологій і форм організації та ведення сільськогосподарського виробництва для практичного вирішення професійних завдань;

- визначення технологічних умов ефективного вирішення поставлених завдань, організаційні форми фермерської праці, технологій та способів господарювання;

- використання теоретичних знань з основ рослинництва та зоотехнії для практичного вирішення професійних питань;

- знання сучасних технологій виробництва сільськогосподарської продукції;

- оцінка реально існуючої сільськогосподарської ситуації, визначення ближніх і дальніх цілей своєї діяльності;

- прогнозування результатів своєї діяльності, корекція цілей та завдань з урахуванням специфічних факторів;

- аналіз результатів власної діяльності в зіставленні з виробничою метою і на основі аналізу обґрунтування подальших дій;

- порівняння та оцінка ефективності вживаних технологій вирощування, зберігання, переробки та реалізації продукції;

- аналіз передового досвіду інших фермерів з метою перенесення ефективних рішень в практику своєї роботи.

Економіко-правова компетенція фермера включає в себе:

- знання суті процесів виробництва та збуту сільськогосподарської продукції, їх специфіки;

- ведення економічної документації;

- визначення за специфічними ознаками зміну потреб суспільства у виді продукції;

- регулювання та розвиток економічних відносин власного господарства та споживачів;

- користування нормативно-правовими документами у забезпеченні комплексного захисту виробничого середовища та безпеки виробничих процесів.

Технологічно-виробнича:

- здатність планувати, організовувати і аналізувати свою виробничу діяльність;

- використання в своїй діяльності сучасних досягнень в галузях сільськогосподарського виробництва;

- володіння правилами управління та експлуатації машинно-транспортних агрегатів;

- застосування сучасної техніки й технологій для виконання дослідних та спеціалізованих робіт відповідно до профілю діяльності;

- користування сучасними інформаційними технологіями для покращення ефективності власної діяльності.

Організаційно-управлінська:

- використання організаційно-правових основ управлінської діяльності у веденні фермерського господарства;

- уміння здійснювати керівництво фермерським господарством;

- здатність планувати, організовувати і оцінювати результати виробничої діяльності;

- здібності до раціонального використання матеріальних ресурсів, необхідних для вирішення професійних завдань;
- використання інноваційних рішень в управлінні та професійній діяльності;
- організація виробничих процесів відповідно до вимог техніки безпеки.

Безперечно, фермер, який має такі якості, буде досить компетентним фахівцем. Але механізм досягнення такого результату залишається поки що не розробленим і здається досить складним. Як варіант ми пропонуємо низку психолого-педагогічних засобів, спрямованих саме на формування вищезазначених компетентностей майбутніх фермерів у навчально-виховному процесі загальноосвітніх навчальних закладів.

Компетентність фермера, як і будь-якого представника суспільства, включає в себе певні складові, тобто компоненти. А саме:

- готовність до прояву компетентності (мотиваційний аспект);
- володіння знанням змісту компетентності (когнітивний аспект);
- досвід прояву компетентності в різноманітних стандартних і нестандартних ситуаціях (поведінковий аспект);
- відношення до змісту компетентності та об'єкту її застосування (ціннісно-змістовий аспект);
- емоційно-вольова регуляція процесу і результату прояву компетентності [2, с. 36].

До умов ефективного формування фермерських компетентностей в старшокласників сільських шкіл, ми відносимо:

- наявність в межах технологічного профілю спеціалізації "Основи фермерської діяльності";
- ефективне використання можливостей освітнього процесу школи;
- дослідницька навчально-виховна діяльність учнів;
- здійснення тісного взаємозв'язку навчальної та позанавчальної діяльності учнів та кваліфікований моніторинг цих процесів.

Формування компетентностей майбутнього фермера та його особистісних позицій відбувається в діяльності (навчання, спілкування, виробнича діяльність), оскільки вона тісно пов'язана з процесами, в які включається людина. Через діяльність фермер оцінює ситуацію, суб'єктивні та об'єктивні можливості і на основі власних мотивів він координує свою поведінку. Необхідне усвідомлення того, що сама діяльність фермера – це цінність етична, суспільно-матеріальна, і вона є першоосновою для формування базових компетенцій. На перших етапах освоєння професії фермера учнями все усвідомлюється на особистісному рівні, вони залучаються до сільськогосподарської дійсності на уроках профільного трудового навчання зі спеціалізацією "Основи фермерської діяльності". Цей курс дозволяє "побачити" і "відчути" діяльність фермера зсередини, "приміряти на себе" ті якісні характеристики, яких вимагають ринкові відносини від сучасного фермера. Учні залучаються до різних видів дослідно-виробничої діяльності, що дозволяють виявити схильності учнів до професійної діяльності, організовується трудова практика на базі фермерських господарств регіону по спостереженню за професійними діями фермера та включенню в реальні виробничі відносини. Все це формує поведінковий та ціннісно-змістовий аспекти базових компетенцій майбутнього фермера.

Навчальна діяльність учнів – основа когнітивного аспекту формування компетенцій, розкриває теоретичний зміст підготовки до професії фермера. Розширення і поглиблення знань, формування моральних цінностей і підготовка до виконання функцій фермера у старшокласників здійснюється на уроках трудового навчання та позакласних заняттях. Перший вид занять включає розгляд нового матеріалу, практичну та індивідуально-самостійну навчально-виробничу репродуктивну й творчу діяльність учнів, які забезпечують загальнопрофесійну підготовку. Праксеологічний аспект професійної підготовки фермера припускає розгляд теоретичних знань в галузі наочної загальнотехнологічної підготовки як засобів вирішення практичних завдань, знайомство з сучасними технологіями сільськогосподарського

виробництва. Це дозволяє реалізовувати нові форми занять: уроки ділових та виробничих відносин, уроки-уявлення, уроки-творчі завдання, уроки-дослідження. Нестандартні форми навчальних занять стимулюють самостійну роботу і самоосвітню діяльність учнів, яка спланована в методичних рекомендаціях з організації навчально-дослідницької та позакласної роботи учнів. Спрямованість навчального процесу на уроках профільного трудового навчання припускає не тільки засвоєння системи знань, але і розвиток фермерського мислення; вироблення комунікативних, виробничих та реалізаторських здібностей майбутніх фермерів; вивчення технологій сільськогосподарського виробництва; розширення різного роду практичних, інтерактивних і колективних форм роботи; зв'язок навчального матеріалу з проблемами повсякденного життя.

Наступною необхідною умовою формування компетенцій майбутніх фермерів являється спеціально організована виробнича практика, яка є центральною ланкою в системі їх професійної підготовки. Всі її види, форми і методи наповнюються змістом, оскільки, в кінцевому результаті, спрямовані на практичне застосування. Саме в період виробничо-фермерської практики учень застосовує той багаж професійних знань, які складають основу вибраної спеціальності; освоює ту рольову поведінку, яка стане згодом визначальною в його професійній діяльності; має можливість самовираження, творчості, застосування своїх здібностей, експериментування, дослідницького підходу до своєї діяльності і розвитку особистості. В результаті учень відшліфовує фермерську цілеспрямованість, фермерське мислення. Іншими словами, виробничо-фермерська практика формує і розвиває базові професійні компетенції та їх аспекти: мотиваційний, когнітивний, поведінковий та ціннісно-змістовий.

Ефективність цього процесу залежить від суб'єктивних та об'єктивних факторів. До суб'єктивних факторів необхідно віднести прагнення учнів до розширення наявних знань і вдосконалення умінь з ведення сільськогосподарської діяльності, що вимагає уваги з боку вчителя трудового

навчання, який коректує даний напрям роботи учнів. До об'єктивних чинників відносяться можливості навчально-виховного процесу школи в роботі з формування фермерських цінностей (зміст навчальної програми, наявність необхідного інформаційного забезпечення, завантаженість учнів і т. д.). Набуті учнями компетенції фіксуються вчителем під час аналізу роботи в кінці кожного етапу практики, що дозволяє планувати і коректувати подальшу роботу з якісного освоєння фермерської професії та розвитку базових компетенцій.

Продовженням роботи з формування базових компетенцій та ціннісного відношення учнів до світу вибраної професії є і позакласна діяльність. Напрямки позакласної діяльності учнів ми визначили наступні:

- позакласна діяльність з "Основ фермерської діяльності" для більш поглибленого ознайомлення учнів з певними виробничими процесами сільського господарства;

- творчо-групова діяльність – зустрічі з кваліфікованими фермерами регіону, творчі заняття на базі шкільних присадибних або діючих фермерських господарств;

- колективно-творчі справи у вигляді змагань між учнями різних класів, чи змагань між батьками та учнями;

- організація дозвілля учнів – ведення гуртків юних фермерів.

На наш погляд, позакласна діяльність дозволяє молодому поколінню не тільки теоретично поповнити свій професійний багаж, але і повною мірою проявити себе в ролі господаря своєї справи.

Ще однією з умов, яка ефективно впливає на формування і розвиток компетенцій майбутніх фермерів, є організація дослідницької діяльності учнів. Вона здійснюється через проектування певних навчально-виробничих процесів, навчальні дослідження практичного й теоретичного характеру, участь учнів в олімпіадах різного рівня. Для формування, розвитку і реалізації дослідницьких умінь учнів вчитель повинен планувати роботу за напрямками, які відповідають термінам навчання майбутніх фермерів. Цей вид діяльності учнів створює

позитивний вплив на розвиток базових компетенцій, професійної позиції, ціннісної свідомості і відношення до ведення власної справи.

Таким чином може бути вирішена проблема потреби села в компетентних фермерах, здатних творчо організувати виробничо-реалізаційну діяльність в конкретних соціально-економічних умовах, які вміють швидко орієнтуватися в швидкозмінному інформаційному суспільстві, самостійно удосконалюватися і розвиватися. На перший план виступає не формальна приналежність до професії фермера, а його професійна компетентність, тобто відповідність фахівця вимогам професійної діяльності. Профільне трудове навчання в комплексі з іншими видами навчально-виховної діяльності створюють можливі умови для якісної підготовки майбутніх фермерів. Це дає можливість сьогоднішньому випускникові сільської школи будувати свою професійну діяльність на високому науковому рівні, ухвалювати обґрунтовані професійні рішення, самостійно вести фермерське виробництво.

Література:

1. Глузман О.В. Базові компетентності: сутність та значення в життєвому успіху особистості [Текст] / О.В. Глузман // Педагогіка і психологія.– 2009.– №2.– С. 51–60.
2. Зимняя И.А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования И.А. Зимняя // Высшее образование сегодня.–2003.–№5.– С.34–42.
3. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О.В. Овчарук. – К.: "К.І.С.", 2004. – 112 с.
4. Пичугина Г.В. Компетентностный подход в технологическом образовании / Г.В. Пичугина // Школа и производство .– 2006.– №1.– С. 10–15.
5. Родигіна І.В. Компетентнісно орієнтований підхід до навчання / І.В. Родигіна.– Харків, 2005.– 93 с.